

СТАНОВИЩЕ
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ВЛАДИМИР ТЕОХАРОВ
„МЕТАФИЗИКА И ПСИХОЛОГИЯ НА ДУХОВНИТЕ ВЪЗРАСТИ“ ЗА
ПРИСЪЖДАНЕ НА НАУЧНАТА СТЕПЕН „ДОКТОР НА ФИЛОСОФСКИТЕ
НАУКИ“
в професионално направление 2.3. ФИЛОСОФИЯ,
СПЕЦИАЛНОСТ *История на философията*
от проф. дфн Нина Димитрова

Владимир Теохаров е доктор по философия, доцент във Философския факултет на Софийския университет. Предоставил е подробна справка за лекторската си дейност и в други университети, включително в чужбина, както и за проведените специализации. Секретар е на Българското Кантово общество, член е на международното Ницшево общество. Известен преводач на философска и художествена литература и съставител на антологии в областта на философията на религията. Автор на три монографии (2005, 2008 и 2018), както и на множество студии и статии.

Обсъжданата дисертация е синтез на основните нагласи в тези предишни изследвания, подведени под общия знаменател на изявените от автора предпочитания към идеите за *пълнота* пред тези за *съвършенство* в качеството им на „формиращи динамиката на европейската култура“ фактори. Напрежението между тях е важно за разбирането на духа на дисертацията – понятието, което обозначава човешкото израстване, е *пълнота*. (Мога само да предположа, че отношението към съвършенството би могло да идва и поради „израждането“ му в *прогресизъм* – доколкото историята, която според християнския възглед е история на спасението, с хода на времето първоначално се е трансформирала в търсене на съвършенство вътре в света, а постепенно и в история на прогреса, както отбелязва Джани Ватимо).

Аргументите в полза на тези предпочитания авторът извлича от мислите на множество свои „вечни спътници“ (ако мога да използвам израза на Мережковски) – Кант, Ницше, Киркегор, Рудолф Ото, Густав Шпет, Юнг и Фройд, Томас Бернхард и т.н., и т.н. – изводите от проведените досега проучвания върху тях са включени в тъканта на представения труд. Относителната обособеност и накъсаност на изложението вероятно биха намерили обяснение в предложената структура – замисълът е тя да съответства на структурата на Третата симфония на Малер.

Дисертационното изследване се занимава с духовните възрасти на човека и на неговия свят, ръководено от принципа за „синхронността на голямото Време на Културата“. Така в първата част въпросите за формирането на човека – въпросите за *Bildung*, са централни. Акцентът е върху понятието *образование* в широкия му смисъл на *създаване, израстване, формиране – образуване*, т.е. като обозначаващо фундаментална човешка дейност. Както знаем, Гадамер го определя за водещо хуманистично понятие, а според него победата на *Bildung* над латинската *forma* в Германия не е случайна, доколкото в „образование“ се таи преди всичко „образ“ (*Bild*). Това е показано и в дисертацията. Английското и френското съответствие на немската дума се вмести в сред значенията на гръцката *παιδεία* – *възпитание, образование, култура*.

Разсъждения върху различните нюанси в употребата на *Bildung* намираме и във втората част на труда, във връзка с вариации върху езика в немската класика.

Проблемът за израстването, *възпълването* (употребявам тази дума с оглед на избраните автори предпочитания пред *съвършенство*) на личността се оказва търсенето на самия себе си в перспективата на деянията на Христос. Обсъждайки личностните и културни възрасти на понятието за вяра, Владимир Теохаров обособява екзистенциалната вяра от основаната на познавателния акт вяра.

По-нататък анализът се насочва към личностните и културни възрасти на разбирането за Бог в традицията преди Кант: на внимателен и задълбочен анализ са подложени гръцката мисъл, Августин, Тома, Лутер, Калвин, последван от прецизен преглед на разбиранята за *религия*, за промените в тях в исторически план.

Втората част е посветена на зрелостта; емблематичното съчинение, което я бележи, е Кантовата статия „Що е Просвещение?“, обговорена от Вл. Теохаров в детайли. Познавайки се на Посланието на ап. Павел до Коринтяни, авторът определя зрелостта като състезание за *нетленна цел*, в сравнение с първата възраст, която, отново на езика на ап. Павел, е определена като състезание за *тленна цел*.

В тази част е обсъден и проблемът за несъзнаването, като отново целта на предложения анализ е да се изтъкне предимството на идеята за *пълнотата* (основна авторова нагласа). Така тук се вписват органично предишни изследвания върху връзката психоанализа – християнска метафизика (обсъдено е в критичен план съчинението на Делюз и Гатари „*Анти Едип*“), върху концепцията за архетипа у Юнг като издържана в духа на Кантовата традиция; върху отношението психология – теология, и др. В полза на своята теза Теохаров многократно привлича и романа на Томас Бернхард „*Старите майстори*“.

В тази част авторът провежда и един задочен спор с Цеко Торбов относно превода на *Anschauung* у Кант като *наглед* (впрочем, той е близък до превода на Николай Лоски от 1915 г. – *нагледна представа*). Контрапредложението на Теохаров е пространството и времевостта да бъдат обозначени като априорни възплъщения на чистото *прозрение* – този превод според него изглеждал едновременно и юдейски, и протестантски (с. 85). Бих искала да коментирам тук не превода, а твърдението за близостта на Кант до юдейската традиция, към което определено имам резерви. Ако юдейската традиция стъпва върху категоричното „Бог е“, то това според мен съвсем не може да се каже за Кант, включително за неговия „*Opus postumum*“, широко обсъждан в дисертацията. Респективно изразявам резерви и към сходно формулирания като научен принос т. 5 от справката.

Подобни резерви имам и по повод на включения във втората част „несвоевременен екскурс“ върху съвременната протестантска теология. Предложено е сравнително изследване между Карл Барт и Паул Тилих по ключови понятия и впечатлението ми от прочита на този параграф е за хармония във възгледите им. Но как е възможна тя при толкова непренебрежими разлики; как се съотнася разрывът между вяра и култура (респ. между религия и култура), утвърждаван от Барт, и *теологията на културата* у Тилих; не е ли по-добре да се доверим на думите на самия Барт, който описва връзките си с Тилих като „човешка близост, но богословска дистанция“?

Третата част на труда е посветена на *Мъдростта*; твърдението на автора е, че на принципно равнище съществува методологическо съответствие между третата възраст на духа при Ницше и фигурата на законодателстващия разум при Кант (с. 193).

По подобен на предишните части начин тук са съпоставяни по двойки различни мислители – Киркегор и Кант, Кант и Ницше, Бернхард и Киркегор, като търсеното общо се вписва в аргументацията на цялостния замисъл на изследването. У Кант и Киркегор Теохаров намира това общо в отхвърлянето на школската метафизика; в това, че и за Киркегор Бог не е някакво трансцендентно битие, което подлежи на доказване, а вътрешен център на личността, осмислящ принцип на структурата на екзистенцията (с. 134-135). Това принципно сходство по отношение на идеята за Бог не е ли в противоречие с тезата за юдео-протестантския характер на философията на Кант?

Между Кант и Ницше общото е търсено по отношение на функционирането на експерименталния метод във философията, както и – отново – в посока на съвместната критика на спекулативната метафизика. Паралелът между Киркегор и Бернхард е проведен по отношение на *повторението* като фигура на екзистенцията.

В последната част са включени и ключови за тезите на автора размишления върху *метафизика и психология на диалога* – Мартин Бубер, върху *метафизичния и психологически мотив на Оправданието* у Густав Шпет, върху произхода на проблема за сакралното у Рудолф Ото, както и върху *перспективизма на срещите метафизика – психология*.

Сред множеството по-малки и сравнително обособени размишления върху философия и поезия бих отличила тези върху *метафизиката и психологията на Надеждата*, особено екскурса върху теологията на надеждата у Молтман.

Авторефератът е направен пестеливо, но отразява точно дисертационния труд.

В заключение: Цялостните ми впечатления от труда са за оригинално философско изследване с ясно разпознаваем интелектуален почерк, изявен и при формулирането на приносните моменти. Резултат на дългогодишен задълбочен интерес, това изследване е проведено на високо теоретично ниво и изпълнено на великолепен език, за което всеки читател би бил благодарен. Без колебание ще подкрепя амбицията неговият автор да получи исканата научна степен „доктор на философските науки“.

7. 04. 2020

Подпис: